

Kultúrkampf, újabb menet

**Pódiumbeszélgetés Arató Lászlóval, Bihari Péterrel,
Karafiáth Orsolyával és Spiró Györggyel,
a moderátor Péterfy Gergely***

Péterfy Gergely Kedves vendégeinkhez az volna az első kérdésem, hogy először határoljuk körül a tárgyat, amiről beszélünk. Hogyan határozzák meg a kultúrkampfot, amiben most élünk? Hogyan definiálják a kultúrkampfot? Mik a céljaink? Melyek a lehetséges határok, és mettől meddig értelmezhető a kultúrkampf?

Bihari Péter Történelemtanárként kakukktojás vagyok, mert rajtam kívül mindenki író és irodalmár. Nem tudom meghatározni, miközben mindannyian tudjuk, hogy ez azt jelenti, hogy a NER egyre erőteljesebben nyomul a kultúrában, és ezt sokan nagyon rosszul viseljük. Itt most konkrétan nyilván inkább az oktatásról lenne szó. Szerintem amúgy az oktatás olyan nagyon nem érdekli őket. Inkább arról van szó, hogy a hülye hülyét hoz effektusa alapján raknak embereket oda, akik kiélik a maguk mániáit, ez egy letudandó feladat, hogy ha már alaptörvény is van, akkor legyen Nemzeti alaptanterv (NAT) is, és abba lehetőleg írjuk bele ezeknek a furcsa madaraknak a furcsaságait, és hát majd a diákok megtanulják. Szerintem a színházak, meg főleg a média sokkal jobban érdekli őket, de lehet, hogy én ezt nem jól látom. Úgyhogy

nem szeretném, ha a dolog a NAT-ra szűkülne akár ma este.

Arató László Az oktatáspolitikai bonyolult rendszer, megvannak az aktorai a normális demokráciában. Nálunk is működött egy valamenynyire kiépült, bonyolult rendszer 2010-ig. Volt egy játszótér, különböző emberek építettek egy nagyon bonyolult homokvárat sok-sok járattal, tornyocskával. Aztán jött egy fiúcska az egyik hóna alatt bőrlabdával, a másik alatt gépfegyverrel, várat nem tudott építeni, viszont ami megvolt, azt szétrúgta. Ez történt. Amikor a kultúrkampfról beszélünk, le kell szögezmem, hogy én csak a NAT-hoz értek, de azért megpróbálom összekapcsolni a kettőt, a NAT felől nézve, ha lehet. Számomra, a magyartanár számára a Nemzeti alaptanterv jellege, mennyisége sokkal nagyobb tragédia, mint az ideológiai töltete. Nem azért nevezzük a magyartanítást Trianonjának meg Mohácsának, mert benne van Wass Albert, Herczeg Ferenc meg az erős trianoni nyomaték, hanem azért, mert ha eszerint kellene tanítani, akkor az ötven-hatvan évvel vetné vissza az irodalomtanítást. Annyiban ez is a kultúrkampf része, hogy az irodalomtanítás megint az ideoló-

* A beszélgetésre 2020. február 26-án került sor Budapesten a Benczúr utcai Szakszervezetek Házában. A résztvevők: Arató László, a Magyartanárok Egyesületének elnöke, Bihari Péter történész, történelemtanár, Karafiáth Orsolya költő, publicista és Spiró György író, valamint Péterfy Gergely író.

gia és a politika szolgárolánya lett. Radó Péter beszélt nemrég *Az információ kultuszától az influenszerek kultuszáig* című konferenciánkon az influenszerek oktatáspolitikaként való szerepeltetéséről. Ez viszont már a kultúrkampf területe. Nincsenek oktatáspolitikusok, influenszerek vannak helyettük. Pofonegyszerű: a központi direktívát olyasfajta kormányzati véleményvezérek, mint Bayer Zsolt és Bencsik András, tolják le a torkunkon. Tehát valójában nincs oktatási kormányzás, teljesen szakszerűtlen oktatáspolitikai, ideológiai kommunikációval helyettesítik. Valódi vita azért nem alakulhat ki a NAT körül, mert két párhuzamos narratíva folyik. Egy légmentesen záródó hatalmi-ideológiai narratíva, amelybe a valóság és az információ nem juthat be, a másik oldalon pedig van valamilyen szakmai narratíva, amit viszont nem engednek be, ezért a szakmai narratíva hiába üzen. Erre marha egyszerű példa, hogy magyarból a Nemzeti alaptantervet a dilettantizmusa miatt – itt Takaró Mihály a kultúrharcos influenszer – Magyarország összes állami egyetemének tanszéke vagy a tanszékek minden egyes oktatója külön-külön, mint a Debreceni és Szegedi Egyetem esetében, plusz az Akadémia Nyelvi- és Irodalomtudományi Osztálya elítélte, és a visszavonását kéri. Ezenkívül tiltakozik negyven iskola, ott a sok ezer aláírás (csak a *NAT Nem* petíciónak több mint 26 ezer aláírója van), amely mögé beállt az ország egyetlen valóságosan működő civil magyartanári szervezete is. Nincs, aki elfogadja ezt a tantervet. De ez nem jut el az állami médiába. Kajzer miniszter úr lazán azt hazudja, hogy...

Péterfy Kásler!

Arató Köszönöm. Azt hazudja, hogy hét iskola tiltakozik meg pár liberális akárkicsoda, és negyvennégy oktató, miközben tényszerűen nem erről van szó. Nincs olyan szakember, aki ennek a dilettánsnak, aki irodalomtörténésznek adja ki magát – Takaróról beszélek, aki életében minősített szaktudományos folyóiratban nem jelentetett meg cikket –, higgyen. Vannak cikkei a *Trianoni Szemlében*, az *Aracsban*, meg vannak magánkiadványai, afféle mesélő apologetikus munkái Wass Albertről, amelyek az irodalomtudományosság minimumát sem közelítik meg. Plusz van, és ez már ideológia, koncepciója a két világháború közötti irodalomról. A kérdés, hogy miért erre a Takaró Mihály nevezetű úrra bízta a kormány a Nemzeti alaptantervet. Ez nyilvánvalóan kultúrkampfes provokáció. De az is az, ahogyan a NAT védelmét ideológiai síkra csúsztatják és a Bayer-félékre bízzák. Arra megy ki a játék, hogy aki alapvetően szakmai alapon támadja a Nemzeti alaptantervet, azt rögtön nemzeti-etlennnek, magyarellenesnek lehet nevezni. És a végén az egész átmelegbe ebbe a kultúrkampfes narratívába, ami a bírálók részéről eredetileg nem is kultúrkampfes kérdés, mert a baj nem Wass-sal, Herczeggel, Nyiróval van elsősorban; harmad-, negyedsorban van csak velük baj. Akkor lehet ezt jól kommunikálni, ha a magyarellenes дума ráhúzható. Takaró 2012-ben az előző Nemzeti alaptantervénél kívülről ugatta meg a NAT-ot, és kívülről követelte Wass Albertéket. Herczeg akkor még nem került bele. Már az akkori tantervet is szídtuk, de az a maihoz képest maga volt a

Kánaán. Akkor kívülről csinálta, most meg ő lett a hivatalosan kinevezett ideológiai komisszár. Azt hiszem, hogy a NAT-nak semmi köze nincs a szakmai kérdésekhez. Három politikai mozzanat élteti inkább. Az egyik, hogy a kormánynak nincs átgondolt oktatáspolitikája, ezért a NAT-ot kell lobogtatnia mint oktatáspolitikát, pontosabban oktatáspolitikapótlékot. Jellemző, hogy hivatalba lépésekor Kásler miniszter is mindössze ennek létrehozásában és bevezetésében jelölte meg oktatáspolitikai programját. Azaz nincs programja. Mivel pedig más nincs, mint a NAT, nem ismerhetik be, hogy rossz. A másik, hogy az egyre növekvő számú bírálókat, tiltakozásokat arrogáns figyelembe nem vétele és a róluk való gátlástalan hazudozás – illetve eredendően már Takaró Mihály komisszári kinevezése is – azt sejteti, hogy a NAT pusztán politikai demonstrációs eszköz, amelynek az a funkciója, hogy kifejezze, hogy a liberális értelmiségnek, sőt tágabban a szakértelmiségnek coki, kuss. A kormányzat részéről kizárólag politikáról van szó, szakmáról nincs. Ezért is állítják ennek épp az ellenkezőjét: tudniillik hogy a bírálókat politikai s nem szakmai jellegűek. A pszichológia ugyebár ezt nevezi projekciónak, illetve ellentétbe fordításnak. Harmadszor: a NAT a kultúrharc legújabb fordulója. Csak a Szakács Árpád- és Orbán János Dénes-féle hírlapi förmedvényekkel szemben ez nem kevés értelmiségi bosszantása, hanem az egész hatalmas magyar közoktatás egész pályás lerohanása. Valódi ideológiai offenzíva.

Péterfy De *ha jól értem, a NAT egyik hadszíntere egy általános há-*

borúnak, amelyben a színházak, az irodalom, többé-kevésbé a film, azaz a kultúra valamennyi szegmense támadás alatt áll. Ez a támadás maga a kultúrkampf, és ez a különféle kulturális területeken más és más aktorokkal, különféle intenzitással és időben némiképp elcsúsztatva jelenik meg. Van-e szerintetek átgondolt stratégia az egész mögött, amely a magyar kultúra egészének az átforgatására irányul, vagy ezek ilyen sporadikus, ötletszerű, itt-ott-amott fellobbanó harcok, amelyeknek van valamilyen ideológiai közösségük, ami a NER furcsa konglomerátumának megfelel, de valójában nincs központi gondolat és központi terv az egész mögött?

Karafiáth Orsolya Szerintem nincs, ezek mind csak ilyen elfeledő dolgok, mert tök jó azt gondolni, hogy az oldalaknak van ideológiájuk, vagy létezik mögöttes gondolat, vagy ha azt mondjuk – Demeter Szilárd terminológiájával élve –, hogy háborúban állunk, akkor használjuk a hadi meg nem tudom milyen kifejezéseket, amik, mondjuk, tényleg alkalmasak arra, hogy úgymond hadrendbe állítsák a gondolkodókat. De én azt látom, hogy ez az egész csak pénzszerzésről, lekenyerezésről és – nem tudok rá jobb szót – a saját embereik kielégítéséről szól.

Bihari Nepotizmusról vagy valami ilyesmiről.

Karafiáth Szerintem mindent megvilágít, ahogyan például az Orbán János-féle Kárpát-medencei tehetséggondozó létrejött. Stumpf András később megírta, hogy mentek valahol kocsival, és akkor az

OJD-nek eszébe jutott, hogy fú, hát valahogyan pénzt kéne szerezni, hívjuk már fel a főnököt. És akkor a főnöknek előadta, nagyon jó terv, hogy itt van ez a Kárpát-medence, adjatok már nekem pénzt, és én akkor majd ezzel a jelszóval, hogy a Kárpát-medencei tehetségeket felkarolhassam – mert nem a hülye libsik a tehetségek, hanem mindenki, akit majd én megveszek –, és erre rengeteg pénzt kapott. Mindenféle szavazatok meg bizottságok nélkül. Ugyanez történt a színházban meg a képzőművészetben. Tehát akik ügyesek voltak, és jó időben megeresztettek egy telefont a főnöknek vagy a főnök lekenyerezettjeinek, megkapták, így a kultúra és az oktatás voltaképpen a fő hülyéik játszótere lett.

Bihari Most akkor hagyjuk a hadászati metaforát? Tehát nincs egy központi terepasztal, ahol áll a főgonosz, és tologatja előre a kis zászlócskákat, hogy elfoglaltuk, elfoglaltuk, elfoglaltuk?

Karafiáth Sok kis hülye gyerekszobát látok. A 888-nak volt még a választások előtt az *Öld a libsit!* című videojátéka. Elkezdődött, hogy jönnek ők, és akkor ott van szemben a másik oldal, akikkel végül át lehet rajtuk gyalogolni. Ez a fajta infantil gondolat áll az egész mögött, amennyiben ezt gondolatnak lehet nevezni. Bocsánat, lehet, hogy a hasonlataim rosszak, de ha jobban belegondolunk, van értelmük.

Spiró György Én tulajdonképpen a vegyes emlékezetű Sárközy Tamás professzor úr örökébe kívánok lépni, és máshonnan gondolom a dolgot elkezdni. 1990-ben ugye volt

itt egy rendszerváltás vagy rendszerváltozás, kinek melyik tetszik. Az a fajta úgynevezett parlamenti demokrácia, amelyik Közép-Kelet-Európában és még egy csomó helyen kialakult, egyedül a szimbolikus és médiapolitizálást tette igazán lehetővé. Azok a klasszikusan politikai pártok, amelyek akkor létrejöttek, mert archaikus térség voltunk, hamar átadták a helyüket valami másnak, valami modernnek vagy posztmodernnek, ami van a világban. Nem gondoltuk akkor még, én sem gondoltam, bár nem sok jót reméltem, hogy ideológiamentes zsarnokság kialakulhat. De miután ez nemcsak Magyarországon történt meg, hanem mindenütt a térségben, és ez a térség Oroszország is, meg Ukrajna is, az is Kelet-Európa, meg Románia, meg Lengyelország, amelyik a leginkább hasonlít a magyar világra, nem mondhatnám, hogy valakinek az egója döntött volna a kérdésben. Az döntött, hogy objektíve az újonnan alakuló fiatal vagy öregek által újonnan alapított kicsi pártok csak rendkívül agresszív, rendkívül hatékony és szélsőséges jelszavakkal tudtak ebben a médiában érvényesülni. Amíg volt valamilyen médiapluralizmus, mert volt egy ideig, addig ez némileg másfajta formákat öltött. De valódi ideológiai tartalma már akkor sem volt. Például a Fidesz mint liberális párt akkor sem volt liberális. Azok a jelszavak, amelyeket innen-onnan-amonnan vett, nem is másodlagos, hanem harmadlagos frissességűek. Nem állíthatom, hogy olyan kikristályosodott világnézetté tudnának összeállni, mint volt annak idején a marxizmus. Minden a politikai harc eszköze. Lehet úgy döntenie egy pártnak vagy

a pártot vezető elitnek, hogy konfrontatív politikát folytat, vagy konszenzuálist. Ez főleg akkor érdekes, amikor a hatalmat megszerzik, és a többi párt szétesik. Mi át is éltünk olyat, amikor először konfrontatív volt a politika, és bosszúállás jellemezte, '56 után, és aztán ugyanaz a vezető megcsinálta a többé-kevésbé konszenzuális politikát, és a végén a nyolcvanas években már nem volt ereje, hogy megint visszatérjen a bosszúálló politikához, megváltozott közben a világ. Mi, akik itt ülünk, ebben szocializálódtunk. Az ifjabbak is, a nálunk tizenöt-húsz-huszonöt évvel ifjabbak is ebben a világban szocializálódtak, csak máshol és másként. A magyar vidéken nőttek föl, vagyis a Kádár-korszaknak az első szakaszában szocializálódtak, mert vidéken végig az maradt meg. Csak Budapesten változott meg a politika, ott lett liberálisabb, vagyis engedékenyebb. Ők nem azt hordozták az idegeikben, amit mi a hetvenes-nyolcvanas években Budapesten megéltünk, hanem az első korszakot; nem is nagyon értették, és ellenségesen álltak szemben azzal az őket felölelő és átölelő világgal, amilyen Budapesten volt akkoriban. Ez olyasmi, mint az, hogy én például nem tudok másmilyen színházat elképzelni, csak olyat, amilyenben felnőttem, még akkor sem, ha meg akarom változtatni, és akkor sem, ha közben változott. Lehetett volna úgy dönteni, mondjuk 2010-ben, hogy konszenzuális politikát fognak folytatni, és részben azt is folytatnak. Ne felejtjük el, hogy a nyugdíjasokkal sokáig nagyon óvatosan bántak, a külföldi beruházókkal pedig a mai napig hihetetlenül liberálisan bánnak, mindazt teljesítik,

amit a Gyurcsány-kormány meg az előző kormányzatok is megígértek. Tehát bizonyos területeken nincsen harc. Fontos más területeken azonban van, vagy már lefolytatták, esetleg most folyik. Most a bíróságoktól kezdve az igazságszolgáltatás egyéb területei kerültek sorra, körülbelül már eldőlt, hogy milyenek lesznek... A jog világa valóban érdekli őket, mert közvetlenül összefügg a gazdasággal. A kultúra és az oktatás világa egyáltalán nem érdekli őket. Teljesen egyetértünk, nem az az érdekes ebben a harcban, hogy milyené változik a terület, hanem hogy harc legyen. Egészen természetes, hogy amikor lecsereálnak ilyen-olyan szakértőbb, régi típusú szakembereket, akik annak idején akár a NAT-ot, akár mást is kidolgoztak, akkor ezek helyébe most szélsőségesen radikális alakokat helyeznek. Miután ennek van hírértéke, ezt lehet eladni a médiában. Ez nem azért van, mert valakik valamit valahogyan gondolnak a kultúráról, mint Takaró Mihály, mert valójából csak politikailag gondolnak valamit. Akármilyen emlékműállítás van az országban, mindegy, hogy hol, a Szabadság téren vagy máshol, az értelmiség ráugrik, és ezt a médiában sokáig lehet folytatni. Az a lényeg, hogy botrányok legyenek, amelyek hónapokig, sőt évekig is folytathatók. A melléktermék az, hogy a gyerekekkel megutáltatják az iskolát, a történelmet, a magyar irodalmat és a matematikát, meg a természettudományokat. Megnéztem, hogy természettudomány címen mi van ebben a NAT-ban. Elképesztő. Ezzel fedik el, hogy nincs elég kémia- meg fizika-tanár. Ez nem a Marx György-féle óhajtott természettudományi okta-

tás, amelyik minden összefüggést egyszerre tárgyal. Nincs tanár, nem is lesz, ezzel el lehet fedni. Várható, hogy a botránkoztatás nem fog megállni a színházaknál. Nem érdekli őket a színház. Az érdekli őket, hogy a sajtó ezzel legyen tele, miközben mással kéne hogy tele legyen. Egy olyan rendszer jön most létre, mint az áldatlan emlékezetű osztrák viszonyok, amikor a pártok fölosztották a kultúrát, ez ellen tiltakozott annak idején évtizedekig Thomas Bernhard. Nálunk persze rosszabb a helyzet, mert arról van szó, hogy a kultúrában is visszavonják a piacot. Ez várható a könyvkiadásban is. Ugyancsak a piac bedöntése várható a digitalizálásban. Milliárdokat vertek el az SZDSZ–szoci kormány alatt is, később is, ennyi pénzből meg kellett volna oldani az egész magyar kultúra digitalizálását, de hát nincs megoldva, a MEK hosszú évekkel ezelőtt leállt, miután a pénzt a túlélésre fordították. A Digitális Irodalmi Akadémián, aminek én is a tagja vagyok, hosszú évek óta nem csinálnak szinte semmit, nincs elég ember, alig folyik digitalizálás, a mi műveinket évek óta nem digitalizálják. Meg lehet nézni, hogy mi van fönt a honlapon, és mi nincs fönt. Van egy működőképes magyar digitalizációs társaság, az Arcanum. Amit lehetett, megcsinálták maszekban. Fantasztikus eredményeket értek el fű alatt. Most aztán már visszavonták az állami támogatást. Mindenkinék fizetős lesz az Arcanum, eddig legalább a könyvtárak, az egyetemek ingyen kapták.

Karafiáth Most nem az van, hogy az Arcanumot is be fogják kebelezni? Mert tettek már rá ajánlatot.

Spiró Várható, hogy államosítják, és abban a pillanatban megdöglik. Nem azt mondom, hogy mindent lehet a kultúrában piacosítani. De amit lehet, azt nem ártana. A könyvkiadás az elmúlt harminc évben azért tudott működni, és azért nem volt cenzúra a könyvkiadásban, aminek nem győztem eléggé örülni, mert a piacon van a mai napig, elhanyagolható az állami részvétel. Ez meg fog szűnni. Meg fog szűnni a digitalizációs magánpiac, minden meg fog szűnni, ami azt jelenti, hogy lerobban, mert szakértők nem lesznek többé. Amit Takaró vagy Demeter személye jelent, másodlagos vagy harmadlagos. Az elsődleges a permanens forradalom, a trockista eszme. Nemcsak Kelet-Európában megy így, Ukrajnát, Oroszországot meg mindenki mást beleértve. A szimbolikus politizálás világszerte ilyen, ez a helyzet Amerikában vagy Franciaországban is. A modern technológiának és az archaikus politizálásnak a félperiférián persze még torzabb a szüleménye.

Karafiáth Ez akkor lenne érdekes, hogyha ez az oldal – ha oldalnak lehet mondani, ahol mondjuk mi vagyunk – számítana valamit. Én azt látom, hogy ez már csak nekünk számít, és igen kis területeken – most már az *Index*en sem – jelenik meg tényfeltárás mióta. Megszűntek az utánajáró anyagok, megszűnt a valódi kritika, igen kis felületen maradtak meg a viták, és vannak hozzászólások. Dömötör (*derültség*) például ki tudja jelenteni, hogy *Élet és Irodalmat* nem olvas, nem is tervez ilyet. Tehát mintha ez az oldal már nem is létezne, mert amit be lehetett szántani, azt, pon-

tosan tudjuk, be is szántották. Tehát hogyha nekik az lenne a céljuk, hogy minden oldalon menjen ez a dolog, és folyamatosan fenntartsák az érdeklődést, akkor folytatták volna. Hogy hívják azt a szerencsétlent? Szakács! Tehát a Szakács Árpád-féle cikksorozatok még mindig mennek, de hát a kutyát nem érdekelte, még csak kattintásszámot sem lehetett arra generálni, hogy mit mondott X. Y. írókám, vagy hogy tiltakozott ez meg az. Legfőlegbb elintézik annyival, hogy a futóbolondok megint nyüzögnek. Ha írnak róla, az nem éri el az átlagolvasó ingerküszöbét. Ez akkor lenne érdekes, ha az ő bázisuk valamit meghallana ebből, vagy az ő zajsztintjüket elérné, ami történik, de hát nincs ilyen. Tehát amiről mi beszélünk, az voltaképpen a nagy nyilvánosság tereiben nincsen meg. Ezt nekem például nagyon nehéz és fájdalmas volt tudomásul venni. Azt látom, hogy az olvasókat sem éri el.

Spiró Az olvasókat nem, de a tévét nézik.

Karafiáth Ki?

Spiró A videókat is nézik. A YouTube-ot is nézik. Én is nézem az ő tévéjüket, hallgatom a rádiójukat, a Karc FM-től kezdve mindent. Tanulságos.

Karafiáth És vannak ott kulturális vitaműsorok, vagy vannak szereplők, akik elmondják a véleményüket?

Spiró Hogyne lennének. Politikai érdek, mert nem úgy van az, hogy ellenség nélkül megvagyunk. Muszáj ellenséget gyártani.

Karafiáth Én nem látom, hogy foglalkoznának bárkivel, azt látom, hogy odaültetik a...

Spiró Bocsnát, ha gyártják, akkor lesz. Például a Magyar Művészeti Akadémia le van váltva. Lett a Kulturális Tanács, amiben Vidnyánszkytól kezdve az égvilágon mindenki benne van, de az MMA ki lett hagyva, pedig az övék.

Karafiáth Benne van az MMA!

Spiró Meg tudom mutatni, hogy kik vannak benne. Ezek fognak a magyar kultúráról meg oktatásról dönteni, akik itt vannak. Olvasom: Nemzeti Színház, Magyar Állami Operaház, Budapesti Operettszínház, Nemzeti Artista- Előadó- és Cirkuszművészeti Központ, Művészetek Palotája, Honvéd Együttes, Petőfi Irodalmi Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum, Széchenyi Könyvtár, Nemzeti Levéltár, Magyarságkutató Intézet, Hagyományok Háza, Néprajzi Múzeum, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, NMI Művelődési Intézet, Nemzeti Filmintézet. Ezeknek a vezetői vannak benne abban a kulturális tanácsban, amelyik mindenről dönteni fog. Van egy ilyen testület, így aztán például az összes színháznak és az összes színházi egyetemnek vagy főiskolának a Nemzeti Színház lesz a főnöke. Múlt heti ügy, hogy a négy művészeti egyetemet összevonják, egyetlenegy rektor lesz, egy kancellár, és ők fogják eldönteni, hogy ki taníthat képzőművészetet, színművészetet stb. Nem úgy tűnik, hogy abba akarnak hagyni, inkább csinálni akarják. De hát a politikát csinálni szokták, arra való.

Karafiáth Igen, de nem számít a másik oldal, én csak azt mondom. Olyan szinten uralnak minden teret, hogy nem számít, mit mond a másik oldal, és minden arra mutat, hogy nem óhajtanak ezzel törődni, hiába hisszük, hogy igen.

Arató Aközött, hogy nem számít, van-e másik oldal, meg aközött, hogy nem számít, a másik oldal mit akar, nagy a különbség. Az nagyon is számít, hogy legyen, akit gyűlölhettek, vagy akit gyűlöljön a tévéfogyasztó nép. Ennyiben azért csak folyik a kultúrharc.

Karafiáth A tévéfogyasztó Sorost gyűlöli, meg most a kínaiakat, meg bármit, amit elé tesznek.

Arató De mi a Soros vagyunk... Azok számára, akiknek ekképpen találunk minket.

Péterfy *Itt folyamatosan úgy megy a táncrend, hogy mindig jön egy újabb attak, jön egy újabb provokáció, arra a demokratikus oldal a várható reakciókat leadja, és ezzel tökéletesen megfelel annak az előzetes szándéknak, amely a provokációban volt, tehát hogy itt akkor mindenki a leosztott szerepei szerint szépen elmondja a maga jajszavát. Ezáltal teljesíti azt, amit a kormány ki akart váltani, és akkor ezzel le van tudva a dolog. Hogyha ebben egyetértetek, akkor milyen stratégiákat tudtok elképzelni, amellyel ki lehet törni ebből az eléggé másodlagos szerepből vagy abból a szerepből, hogy gyakorlatilag a kormány óhaja szerint mondjuk el újra és újra ugyanazokat az érveket?*

Karafiáth Én nem látok szándékokat, sőt egyre kevesebbet abból, hogy ebből ki akarnának törni. Most nem a generációról meg a fölöttem levőkről beszélek, hanem a fiatalabbakról. Mert mi lassan már tényleg egyáltalán nem számítunk. Nagyon sokat beszélgetek fiatalabb szerzőkkel vagy pályakezdőkkel, és nem látom, hogy gyártanak stratégiát, és azt sem látom, hogy egyáltalán átlátják, mibe kerültek, vagy mi az, ami között lavírozni, túlélni vagy továbbmenni kéne. De mondjátok ellent, hogyha nem így látjátok! Tényleg azt tapasztalom, hogy már a harmincas generáció is azt mondja, hogy hát most ez van, ó, felkerestek a Publishing Hungarytól, én belemegyek ebbe. Ki mondana erre nemet?

Péterfy *Bezzeg a mi időnkben!*

Karafiáth Mindig jellemkérdés volt, hogy miben vesz részt az ember, vagy miben nem.

Péterfy *Most akkor az ifjú generációkból elfogyott volna a jellem?*

Karafiáth Nem egészen. Inkább azt kell nézni, hogy mennyire elhatárolódnak ezektől a küzdelmektől és mennyire nem akarnak róluk tudomást venni. Vagy hiányzik az életükből az a fajta szocializáció, amiben mi felnőtünk, és amiről Spiró is beszélt. Mi azért zsigerileg megtanultunk, mondjuk, úgy hallgatni beszédet, hogy megértsük, hogy az miről szól, vagy hogy hol vannak a veszélyes pontok, vagy mi az, ameddig el lehet menni, és mikor kell ellent tartani. Bár mondjuk itt a Térey-ösztöndíj kapcsán pont a saját generációm képviselőiben láttam,

hogy azért ez sem feltétlen működik mintaszerűen, vagy hogy az önhasznúságoknak, a családoknak, szépítgetéseknek iszonyú nagy terük lett.

Péterfy Nem biztos, hogy a fiatalokra kellene mutogatni az efféle ügyekben.

Karafiáth Aj, már ilyen öregaszony lettem. Csak azt látom, hogy a fiatalabb generációk azt mondják, nem akarnak velem foglalkozni, belemennek ezekbe a játékokba, hogy kapjanak támogatást, pénzt, és nem számít, hogy a fejük fölött mi zajlik, vagy hogy mi a tétje ennek az egésznek.

Péterfy De akkor valójában az a kérdés, van-e olyan cél, hogy előállítson a kormány egy olyan kultúrát a színházban, az irodalomban, amely az ideológiai céljainak és valamifajta eszméjének megfelel, vagy egyszerűen olyan aktorokat és olyan művésztársadalmat szeretne, amelynek reprezentánsai föl sem teszik azt a kérdést, hogy van-e a rendszeren kívül élet.

Karafiáth Én még csak ezt sem gondolom. Annyira periferikus a kultúra meg az oktatás, hogy azt tényleg meghagyják azoknak, akikkel jóban vannak... Ó, hát milyen jó ez a cirkuszművészet, milyen jól lehet ott szórakozni, kapjanak már ők is egy kis pénzt. Hát a Vidnyánszky, fú, nagyon jó haver, meg hát most már mit tudna csinálni ennyi idősen, akkor legyen övé az egész színház. Ez ilyen alapon megy, és tök mindegy. Szeretem egyébként a cirkuszt, szerintem is tök jó művészeti ág, még történnek is ott jó dolgok, és

akár még történhetnek is. Tehát az sem kell, hogy ez át legyen ideologizálva, vagy legyen valamilyen töltete, egyszerűen csak a mi haverjaink csinálják ezt, és arra osszuk ki számolatlanul a pénzt. Nem tudom, ki látta például a Nemzeti Múzeumban a Magyarságkutató Intézet Magyar Világ 1938–40 című, a Horthy-korszak „utolsó béke éveiről” szóló kiállítását. Hát annál nagyobb botrányt! És nem tör ki miatta országos botrány, mert a Kásler meg ez a kis intézete mondhat olyanokat a kis tablóikon, hogy ó, a magyarok sose akarták bántani a zsidókat. És ezek így vannak leírva feketén-fehéren, és senkit nem érdekel. Tehát már a töltet sem érdekel senkit, hogy mi történik, semmi, csak hogy kapjanak rá egy halom pénzt, és érezhessék azt, hogy ők a Nemzetibe’ állították ki a baromságaikat, és hogy ettől valakik. Nincs még csak az sem, hogy emögött bármi politika lenne, haveri alapon megy ez, mindenki érezze jól magát, akit mi szeretünk, az kapja a pénzt, nagyjából ennyi.

Spiró Jó, akit le lehet kenyerezni, azt lekenyerezzük, amíg van rá pénz. Ez tipikus kamarillapolitika, és azért lehetséges, mert Magyarországon a feudalizmus soha nem veszett ki. A feudális berendezkedésnek a kamarillapolitika felel meg a legjobban, nem pedig az, ami Nyugat-Európában és Amerikában kialakult. Miközben Amerikában csinálják a médiapolitizálást, az a piacot nem rongálja, a hatalmon lévők a kulturális piacba egyáltalán nem tudnak beleszólni. Ez csak nálunk lehetséges, ahol a feudalizmus meg lett erősítve a húszas-harmincas években, aztán az államszocializmusban, és

még mindig meg van erősítve. Közben folyik egy refeudalizációs folyamat is Magyarországon. A cenzúra nem úgy fog működni, mint a Kádár-rendszerben. Akkor valaki írt egy művet, és a művet tiltották be. Most már az illető személy van betiltva, és teljesen mindegy, hogy mit ír. Lehet, hogy Fidesz-barát, de akkor is be van sorolva, mert nem pont olyan. Akik a hűségnyilatkozatot megteszik, a húszévesek, a harmincévesek, a negyvenévesek, amikor elfogadják egy ösztöndíjat, akkor úgy vélik, hogy az már az ő emberük. Nyilván egy csomó tehetséges ember is van köztük, akik majd az első adandó pillanatban elárulják a kenyéradóikat, természetesen.

Arató Arra a kérdésre, hogy akarnak-e valamilyen kultúrát, nekem is az a válaszom, hogy nem. Olyan kultúrát, amit névleg akarnak, olyat nem lehet csinálni. Takaró Mihály, Szakács Árpád, Orbán János Dénes nem csinál írókat, nem tud szülni, sokszorosítani. Tehát a kultúrkampf tényleg hatalmi és nem kulturális kérdésekről szól. Mert a kultúra lassabb, szervezettebb dolog, mint hogy ezekkel a hatalmi trükkökkel lehetne kezelni. Jó, tönkre lehet tenni írókat, másokat gazdaggá lehet tenni, de így nyilvánvalóan nem lehet kultúrát teremteni. Pontosabban akár tehetséges írókat is fel lehet fedezni, és futtatni lehet, de ami ezeknek az íróknak igazán értékes kulturális teljesítménye lesz, az nem a hatalom, nem a jobboldal saját kultúrája lesz. Azt pedig nem tudom pontosan, hogyan működnek a piaci és juttatási-korrumpálási viszonyok az oktatási szférában. Az azonban bizonyos, hogy egyetemes

államosítás zajlik. A tankönyvpiacon jórészt megszűntették, államosították. Vannak még nyomai, de a java megtörtént. Az új NAT-tal ezt a folyamatot teljesen végig lehet vinni. Hogy ebből húz-e valaki hasznot, nem tudom. A korrumpálás egyik fontos területe az egyházi iskolák kiemelt támogatása. Biztató, hogy az egyházi iskolák nagyon sok (úgy ezernégyszáz) pedagógusa, főleg magyar szakosok, felemelték a szavukat a NAT és a magyar közoktatás állapotai ellen. Az evangélikusok kivételével kaptak is a fejükre egyházaik főnökeiktől, de megmutatták, hogy a szakmai lelkiismeretük nem megvásárolható.

Péterfy *Biztos nem.*

Arató Egyentankönyv van, és ennek megfelel az egyentanterv meg a teljes szabályozottság. Na, most akkor itt említeném, hogy milyen az ellenállás, és lehetséges-e az ellenállás. Meg azt is, hogy mennyire mozgósítható a gyűlölködő tömeg. A Magyar tanárok Egyesülete elkezdett terjeszteni egy állásfoglalást tartalmazó petíciót, amely a NAT visszavonását követeli. Csak szakmai érveket soroltunk fel. Rögtön megszervezték az ellenpetíciót. Miközben megpróbáltuk elmondani, hogy miért képtelenség tantervelméletileg, így, úgy, amúgy ez a dokumentum, szociálisan miért érzéketlen a tanterv, meg milyen hibái vannak, a másik oldal tök egyszerű dolgot hangoztatott. Ha hazaszeretetre akarod nevelni a gyerekedet, akkor tegyél a magyarságellenes NAT-bírálok ellen, és foglalj állást a hazaszeretet, nemzeti identitást erősítő NAT mellett. Ennél durvább egyébként a szö-

veg egésze, de az első mondat az még szép, az még nem gyűlölködik, csak demagóg, üres módon azt mondja, hogy ha azt akarod, hogy a gyerekeid hazaszeretetet tanuljanak, akkor írd alá, hogy arra neveljük őket. Azt gondoltuk, hogy a mi szakmaibb érveket hozó petíciónk egy idő után le lesz mosva. Egy ideig fej fej mellett haladt a két petíció, de nekünk azért többségünk maradt. Később beszállt ebbe a buliba a CÖF is, és felszólította a tagjait, hogy szavazzanak. A legnagyobb megdöbbenésemre ennek ellenére még mindig vezetünk. Amit nem tudok megmagyarázni. A CÖF hívei sem lángolnak már eléggé? Politikai elbizonytalanodás is létezne, kifáradt volna kicsit a gyűlölet? Mintha a mozgósítás ereje egy picit lanyhult volna. Van persze más is, ami szemet szúrt a petícióharcban. Nagyon jól érzékelhető, hogy a mi aláíróink jobban félnek. Sokkal több a név nélkül aláíró a NAT bírálói, mint a NAT igenlői között. És ez azért elég ijesztő, mert a jelek szerint működik a megfélemlítés. Egyrészt félnek a tanárok, másrészt rohadt dühösesek. De működik az a kádárista reakció is, hogy bezárjuk az ajtót, és a tanteremben az történik, amit akarunk. Mellesleg a hatalom is részben erre játszik, a Nemzeti alaptanterv miniszteri biztos, Hajnal Gabriella, illetőleg a felülről létrehozott álciviliszervezet, a Nemzeti Pedagógus Kar, mely road show-t csinál az országban, azt is üzeni, hogy srácok, ne féljetekek, nem eszik olyan forrón a kását, a bezárt tanteremajtó mögött azt csináltok, amit akartok. Tehát nagyon szépen ráépítenek erre az ismerős kádárista kondicionált reflexre. Nem tudom, hogy ezt az evidensen dilettáns

dolgot kivel tudják megetetni. Csak azt tudom, hogy borzasztóan sokan elégedetlenek. Eddig negyven-egynéhány iskola utasította el a NAT-ot, és egyetlenegy olyan iskola nem akadt, amelyik kiállt volna mellette. Gondolom, nem árulok el titkot velem: mindez nem lehetett hír a kormány-sajtóban.

Péterfy *De mit gondolkodnak, van egy terv, melynek lényege, hogy előbb-utóbb szépen leszalamizgatva így, úgy, amúgy, megfélemlítéssel, lekenyerezéssel az egész helyzetet uralni lehet, és akkor előáll a Pax Orbána? És akkor az hogy nézne ki? Hogy gyakorlatilag apró, elszórt, tiltakozó gócok maradnak csak, amelyek teljesen jelentéktelen kis Facebook-csoportokként működnek?*

Karafiáth Már most ez van.

Bihari Egyrészt az van, amit Spiró György mondott, hogy mindig új színterek lesznek és új ellenségek és új harcok, de továbbra is azt gondolom, hogy az oktatás önmagában annyira nem érdekli őket. Ez egy slendrián diktatúra, eddig is az volt, nem fogja általában érdekelni őket. Iskolaigazgatója és tankerülete válogatja, hogy mi fog történni a tanteremben, és a tanárok nagy része, ha még tanár lesz, körülbelül azt fogja csinálni, amire a Kádár-korszakban vagy később szocializálódott. Becsukja az ajtót, tanít Wass Albertet, vagy nem tanít, a gyerekek nem fogják elolvasni, abban majdnem biztos vagyok. Mert a gyerekek Totth Benedeket olvasnak. Kölcsönkaptam egy széplelkű diáklánytól. E könyvben lényegében csak szívnak, szexelnek és csúnyán beszélnek. Nem nagyon

hasonlít Wass Albertre. A helyzet ezzel együtt nem teljesen reménytelen. Hoztam magammal egy viszonylag új hetedikes tankönyvet, az idén tanítom először, mindig vannak új generációs tankönyvek. Ilyeneket lehet benne találni, elnézést, hogy idézgetek: Az Osztrák–Magyar Monarchia együtt élő népei. Imádkozó hagyományhű zsidók, ortodox neológ irányzat, a zsidóság szerepvállalása a polgárosodás előmozdításában. Aztán: Szebeni szászok népviseletben. A romák és az iskoláztatás. Kosarait áruló cigány ember. Karikatúrák nemzetiségekről. A zsidó nagypolgárság helyzete. Lányok az iskola-padban. Az agrárproletár romák. Ezt még valahogy külön belenyomták, nem tudom, hogy ez egy hetedikesnek mennyit mond. Csak azt akarom jelezni, lehet, hogy jövőre ez már egyáltalán nem lesz, de annyira azért nem reménytelen a helyzet. Azoknak az inkább Fidesz-közeli szerzőknek, akik ezt írták, volt azért valami sütnivalójuk ahhoz, hogyan lehet a viszonylag korszerű témákat behozni viszonylag korszerű módon és nyelven a tantervbe.

Arató Valamilyen pénzzel való szájbefogászati művelettel, ami azonban a tanárok, ezen belül legfőképpen a kezdők szégyenletesen alacsony fizetésén lényegileg nem változtat, a szakiskolarendszer tönkretételével, a NAT-tal meg az egyentankönyvvel azért súlyos elégedetlenséget lehet elérni, és emiatt halmozódik a feszültség. Az egyik következmény, amit Péter említett, a pálya elnéptelenedése lesz. Amit tehát csinálnak, nem veszélytelen és nem következmények nélküli. Kémia- és biológiatanárból egyre keve-

sebb van. Akik maradnak, iszonyúan túlterheltek. A fiatal tanároknak kezd elégük lenni, amit úgy fejeznek ki, hogy egyrészt érdeklődnek valamennyire a mi kis lázongásaink iránt, másrészt azt mondják, hogy nem kívánnak tartósan iskolában tanítani. Ez amúgy is tendencia, a legjobb tanár szakos hallgatók zöme jó ideje nem akar állami iskolában tanítani.

Karafiáth Nem tudom, hogy mennyire nem veszélytelen. Sokan vizsgálták, én is írtam róla az önkormányzati választások után, hogy a Fidesz nem tudja megszólítani a fiatalokat. A fiatalok elégedetlensége nem is kulturális meg nem is politikai ügyekben nyilvánul meg, sokkal inkább befolyásolja a klíma, Greta Thunberg és mások feltűnése, ezzel lehetett őket mozgósítani. Amikor elkezdtek megérezni, hogy a jövőjük a tét, elengedték a Fideszt, és azt mondták, hát már mindenki külföldön tanul, és aki elment, eszébe nem jut visszajönni, hiszen nem perspektíva az itthoni karrier, mert eléggé látványos, hogy itthon jó karriert csak NER-közelben lehet elérni. Amikor a NER megszi-matolta, hogy baj van, elkezdte ezt a tegezéssel súlyosbított kapálózást – a legelső ilyen gázos programja a Gyere haza, fiatal! volt –, csúfos kudarnak indult, de nem adták fel, kinevelték – vagy inkább kinevezték – ezt a huszonkét éves államtitkár-helyettest. És abban reménykedtek, hogy miután pozícióba ültették a NER-ifjúságot, ezzel teret tudnak venni maguknak, és ha a kommunikációt megnyerik – ezt tapasztalták a híveik között –, akkor minden az

övék. Nem tudom, mennyire lesz ez sikeres, mert azt látom, hogy a két generációval alattam lévőök füle már süket, és nem akarják sem a gyűlölködést, sem ezt a sok baromságot hallani. És mondjuk, az, ami én generációm fölött a plakátkampányok vagy ez a teljes primitívséggel sulykolt propaganda még nyílt szívekre és nem tudom, agynak nevezzük, abba beletalál, az már lentebb nem működik, mert zsigeri elutasításra lel. Tehát innen lehet azt gondolni, hogy akkor van még remény, és az pont a fiatalabb generációkban van, csak szerintem őket nem a kultúrán keresztül lehet megfogni.

Péterfy *Ha az előrejelzések szerint a következő választást is megnyeri a Fidesz, akkor mondjuk hat-hét év múlva mi lesz itt? Bécsbe járunk magyar alternatív színházat nézni, és egy kis bécsi magyar nyelvű kiadó fogja azokat a könyveket kiadni, amelyeket, mondjuk, szívesen olvasnánk? Vagy pedig vannak más opcióink is?*

Karafiáth Nagyon sötéten látom a dolgokat. Olvastam a Szépírók levelezését. Minden reggel azzal nyitok. Önkinzás, stroke-közeli állapotba lehet kerülni azzal, amit ott lát az ember, pedig a Szépírók Társasága elég nívós társaság gondolkodó emberekkel... Nem az ország hülyéi, nem a CÖF, meg a nem tudom, mi. De az a butaság és szervilizmus, ami lehullt az álarcok mögött, főleg a Térey-ösztöndíj kapcsán, tökéletesen jelezte, hogy milyen reménytelen a helyzet. Ha ilyen közegben kell ezt tapasztalnom, akkor elveszett a dolog. És ettől kezdve már tök mindegy, hogy a Fidesz háromharmadot

kap, vagy még marad egy picike el-lenzék. És innentől kezdve tényleg tökéletesen mindegy, hogy mi történik az oktatásban és a kultúrában.

Spiró Csak annyit a szépírókról, hogy én is olvasom a hozzászólásait, mert rajta vagyok a levelezőlistán. Ritkán szólok hozzá...

Karafiáth Jaj, én nem bírom ki, de aztán mindig megbánom.

Spiró Bocsánat, nem kukkolási céllal olvasom, amit a szépírók írnak, hanem mert mindenki elmondja a véleményét. Aki hallgatni akar, hallgat, aki valamit mondani akar, mondja. Nem arról van szó, hogy egymást anyázzák, ennél azért sokkal magasabb színvonalon folyik a vita. Semmi kivétlenül nem látok abban, hogy emberek elmondják egy levelezőfórumon a véleményüket, ráadásul úgy, hogy tudják, ezt mások is olvassák. És akkor mi van? Hogyha mások is olvassák.

Karafiáth Bárgyúság és butaság jellemzi a vitát.

Spiró De bocsánat, az a véleménye. Én nem tudom megítélni, ki mennyire buta vagy nem buta...

Karafiáth Dehogynem...

Spiró Van ilyen is, olyan is, meg amolyan is. Elmondják a véleményüket. Van, aki nem butaságot mond. Aki örült, az természetesen örültséget beszél, és hosszan mondja. Én azt is el szoktam olvasni, mert személyesen ismerem. De hát hadd mondják már el! Nem estek egymásnak, nem nyírták ki egymást. Nem

tudsz nekem olyan írókat mondani, aki az elmúlt húsz évben a másikat kinyírta volna. Volt ilyen a Kádár-rendszerben, mi az hogy! De az elmúlt harminc évben már nem volt ilyen. A színházvezetői pályázatok körül zajlik a feszültségkeltés, nem túl érdekes. Lehet, hogy a színfalak mögött kinyírják egymást, és az aktorok egy kanál vízben meg tudnák fojtani a másikat, persze. De az írókra ez nem jellemző, és nem az egész értelmiségre jellemző. Az Akadémia ügyében mégiscsak rengetegen tisztességesen foglaltak állást. Meg kell nézni, hogy az ötvenes években mi történt; az igen, azt érdemes elolvasni, nagyon tanulságos. Ahhoz képest bárányok vagyunk.

Karafiáth Nyilván mindenki emlékszik a 2018-as választások ellenzéki összefogásaira, amikor azzal jött a kormányoldal, hogy fú, micsoda szar banda ez az ellenzék, hiszen az egyik ezt akarja, a másik azt. Most mellőzném a pártpolitikai megközelítést, nem kedveltem soha, de megjegyzem, miért kéne, hogy mindenben egyet gondoljanak azok, akiket a pálya szélére szorítottak vagy a másik oldalra űztek. Természetes, hogy vannak viták és ütközések. Az is természetes, hogy ütköznek a szépíróknál a vélemények, hogy vitatkozunk egymással. De a Térey-ösztöndíj éles választóvonalnak bizonyult, olyan harcterületté vált, ami számomra korábban elképzelhetetlen volt.

Spiró Nagyon bölcsen csinálták, hogy ennek a negyvenöt íróknak, nem is harmincnek, hanem negyvenötnek adták, és hogy jó írók is vannak köztük, bölcs döntés volt politikai-

lag, azt kell mondjam. És hogy majd utólag derül ki, hogy mit kell érte teljesíteni, mert előzetes teljesítményről nincs szó.

Karafiáth Meg hogy kitől veszik vissza.

Spiró Még az is előfordulhat, hogy biodíszletként fogják őket használni. Ezt is leírták. Hadd mondják el mindezt a szépírók, nincs velem baj. Nem mindenki vak. Ha a vitafórumokon elhangzik egy-egy buta vélemény, az is jó, mert provokálja azt, aki jobban látja a dolgokat.

Karafiáth Csak vannak hangozabb buták...

Spiró Bölcs döntés volt, hogy negyvenöt embernek adták. Két év múlva majd számon kérik rajtuk. Hogy pontosan mit, azt nem tudom. Én a rendszerről beszélek. Hogy az egyes szereplők mit csinálnak? Valamit biztos csinálnak. Szerintem a '90 után kialakult rendszer tűrhetetlen. A rendszert Kelet-Európában Nyugat-Európa tartja fönt. Magyarországon a németek tartják fönt. A korábbi rendszert a Szovjetunió tartotta fönt, ezt meg Németország. Ezen belül mindenki eljátssza a maga kisded szerepét. Ne az írókat, ezeket a nyomorult páriákat hibáztassuk azért, mert ilyen lett a világrendszer.

Karafiáth De azért már csak hibáztathatjuk szerencsétlen nyomorult páriákat, hogy nem merik a véleményüket elmondani, csak sunyinyognak.

Spiró Akinek elege van, kilép...

Karafiáth Egyre többen név nélkül nyilatkoznak, és nem mennek bele a veszélyes szituációkba...

Spiró Vannak egzisztenciális szempontjaik, persze.

Karafiáth Szaporodnak a kényes ügyek körülöttem. Most például egy nagyon nagy munkámat mondták vissza, merthogy felsőbb szinten rájöttek, hogy velem kicsit veszélyes együttműködni.

Spiró Ez ilyen rendszer. Mitől vagyunk meglepődve?

Karafiáth Pont erről vitatkoztam nemrég Gulyás Marcival, ő meg azt mondja, nem kell az egyes embereket meg a kis művészkémekeket elítélni. Mondom, dehogynem, pont az egyes embereket kell, meg azokat, akik megteszik ezeket a kompromisszumokat, és előbb-utóbb már név nélkül sem fognak véleményt mondani. És ezért van az, hogy a tüntetéseken már csak öt ember bandukol, meg hogy gyakorlatilag abba a megmaradt sajtóba már normális véleménycikket sem lehet írni. Ezért van az, hogy az erőközpontokban dolgozóknak már a Facebook-oldala is egy nagy üres akármí, mert leszólnak nekik: ha meg akarják őrizni a munkahelyüket, ne feszelegjenek. És én ezért nem tudom nem az egyes embert hibáztatni, mert akkor kit hibáztassak?

Arató Én hiszek a magam szerencsétlen pedagógusfajtájában. Nem tartom elképzelhetetlennek, hogy a kockásinges mozgalom új erőre fog most kapni. Lesz szülői értekezlet a Nemzeti alaptantervről, a Civil

Közoktatási Szervezetek Platformja (CKP) is elkezdett újra működni. Lehet, hogy ez az én önámító optimizmusom, de talán ez az ellenállás nem fog olyan hamar kifulladásra. Most nem az íróktól várok valamit, hanem a tanároktól.

Karafiáth Jó lenne mindenkitől várni ezt-azt, nem?

Spiró Az írók írjanak remekműveket.

Arató Ez a dolguk. Így tartanak tükröt a valóságnak, vagy így hoznak létre új valóságokat, valóságdimenziókat.

P. Szűcs Julianna Az az érzésem, hogy szürke köd telepedett mindannyiunk képzeletére. Itt és most a kultúra nem is akármilyen színvonalú képviselői voltak jelen, pedig a kultúrának valójában most nem áll a zászló. Volt, amikor állt a zászló. Volt olyan korszak, amikor a „kultúra” előbb érezte meg a nagy változást, mint a politika és a társadalom aktív formáló erői. Ilyesmi volt a 20. század tízes éveiben és ilyesmi volt 56 előtt. A kultúra a maga „rossz idegrendszerével” előre kifejezte azt, ami csak később következett be. Most nem ez van, és nem ez volt a rendszerváltás előtt sem. Nem véletlenül mondták annak idején: a fene se gondolta 87-ben, hogy 89-ben mi fog lezajlani. Akárcsak most. Mi most itt, sajnos vagy szerencsére, be vagyunk zárva a „vakisi” kultúrába, fogalmunk sincs, hogy mi lesz 2022-ben. Mint ahogy három hónappal ezelőtt a koronavírusról sem volt fogalmunk. Bármi történhet, a kultúra egyelőre ebből nem érez

előre semmit. Tehát nem tudhatjuk előre, hogy mi fog történni, csak azt tudhatjuk, hogy valószínűleg ez a beszélgetés egy várakozással teli időszak szép és szomorú dokumentuma lesz a Mozgó Világban. Megértem azokat – Spiró Györgyről van szó elsősorban –, akik szerint Magyarország örök feudalizmusra íté-

tetett. De annak is van esélye, hogy valami előre láthatatlan esemény felülírja ezt az ítéletet. Most itt voltunk együtt és jót szomorkodtunk. Jóllehet a negyedik emeleten voltunk, de mintha a pincében lettünk volna. Akárhogy is, beszámolunk erről a találkozóról és közölni fogjuk ezt a beszélgetést.

